

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**2024/6-SON
ILOVA TO'PLAM**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

M.M.Kaxarova, D.A.Muxammadaminova	
Dars samaradorligini oshirishda til o'rganuvchilarning o'zlashtirish jarayonini baholash	538
M.V.Nasridinov	
Buyruq nutqiy aktlarining tilshunoslikdagi ijtimoiy-madaniy omillar bilan bog'liqligi	542
Sh.H.Nuritdinova	
Online english language learning and its promotion	547
M.M.Nurmatova	
Development of intercultural communicative competence	551
M.M.Nurmatova	
The importance of "Face" phenomenon in uzbek and english communication	553
Z.Sh.Pazilova	
Nemis taufen (suvga cho'mish marosimlari) leksik birligining lingvokulturologik tadqiqi	556
D.R.Ubaydullayeva	
Nutq so'zlashda qo'rquvni yengish: sabablar va takliflar	559
Ш.Ё.Усмонова	
Анализ семантики ландшафтных терминов в узбекском и английском	562
языках и особенности их употребления	562
Sh.M.Yusufjonova	
Milliy mentalitet va idiomalar: memis va o'zbek frazalozizmlarining madaniy ta'siri	566
Sh.M.Yusufjonova	
Nemis va o'zbek frazalozizmlarida xalqning dunyoqarashi: madaniyat va tilshunoslik asosida	570
S.A.Yusupova, D.A.Ganiyeva	
Hurmat konsepti va stilistik vositalarning o'zaro uyg'unligi	574
F.B.Abduraximova	
Ingliz va o'zbek tillarida okkazional so'zlarning lingvokulturologik xususiyatlari	577
A.O.Oxunov	
Ingliz tilida wh his-hayajon gaplarining turlari va sintaktik vazifalari	582
D.K.Jumaniyazov	
Developing language skills and cultural competence in english through films	586
Д.Ш.Ибрагимова	
Эффективность использования театрализации в обучении иностранного языка	589
Д.Х.Муротова	
Лингвокультурологическое исследование речевого акта извинения	596
F.B.Abduraximova	
O'zbek va ingliz tillarida affiksatsiya usulida so'z yasalishining o'ziga xos xususiyatlari	599
Sh.F.Latipov	
Lingvistik bo'shliqni to'ldirishning 6 xil yo'li	604
Г.Т.Галимуллина	
Сопоставительный анализ фразеологических единиц с компонентом драгоценные камни и металлы английского и русского языков во фразеосемантическом поле «Доброта»	608
M.A.Ahundjanova	
Foreign languages and their teaching methodologies	611
F.T.Raximova	
Nutqiy aktlarni ifodalovchi leksik vositalar	615
Sh.Z.Xolmatov	
The history of argots' origin in english speaking countries, Russian and Uzbekistan	618
T.R.Madinakhan	
Kinoyaning kommunikativ-pragmatik xususiyatlari ifodasiga nazariy yondashuvlar	623
Z.A.Qochqorova	
O'zbek va ingliz tillarida "To'y – wedding" mavzusidagi paremiologik birliklarning qiyosiy tadqiqi	628
M.B.Yusupova	
O'zbek va ingliz tillarda evfemizatsiyalashgan maqol hamda matallarda milliy madaniy kod tahlili	633

UO'K: 81'42

HURMAT KONSEPTI VA STILISTIK VOSITALARNING O'ZARO UYG'UNLIGI**КОНЦЕПЦИЯ УВАЖЕНИЯ И ГАРМОНИЯ СТИЛИСТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ****THE CONCEPT OF RESPECT AND THE HARMONY OF STYLISTIC DEVICES****Yusupova Sabohatxon A'zamjonovna**

Farg'ona davlat universiteti, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

[ORCID ID 0000-0003-4883-076X](https://orcid.org/0000-0003-4883-076X)**Ganiyeva Dildora Azizovna**

Farg'ona davlat universiteti, filologiya fanlari doktori (DSc)

Annotatsiya

Hurmat konsepti har bir jamiyatning madaniyati va qadriyatlarida alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola o'zbek tilida hurmat konsepti va stilistik vositalarning uyg'unligini o'rganadi. Tadqiqot davomida lingvistik va stilistik vositalar yordamida hurmat ifodasining turli ko'rinishlari tahlil qilinadi. Bunda zamonaviy o'zbek tili, adabiy matnlar va ommaviy axborot vositalaridan foydalaniladi. Stilistik vositalarning madaniy kommunikatsiyadagi o'rni "Brown and Levinson"ning odob-axloq nazariyasi doirasida ko'rib chiqiladi. Ushbu maqola lingvistik tadqiqotlar uchun yangi g'oyalarni ochib beradi. Hurmat konsepti insonlararo munosabatlarda muhim o'rin tutuvchi fenomenlardan biridir. Ushbu maqolada hurmatning turli tillardagi ifodalanish xususiyatlari va stilistik vositalarning bu jarayondagi roli tadqiq qilinadi. O'zbek, rus va ingliz tillaridagi hurmatga oid turli lingvistik birliklar va ularning ishlatilish kontekstlari tahlil qilinadi. Stilistik vositalar, masalan, metafora, epitet, va polite leksik birikmalar, hurmatni ifodalashda qanday foydalanilayotganiga e'tibor qaratiladi. Bundan tashqari, turli madaniy kontekstlarda hurmatning ko'rinishlari va ular o'rtasidagi o'xshashlik hamda farqlar ko'rsatib o'tiladi. Tadqiqot natijalari hurmatning turli tillar va madaniyatlar doirasida o'ziga xosligini hamda lingvistik va stilistik vositalar orqali ushbu tushuncha qanday ifodalanishini yanada chuqurroq tushunishga imkon beradi.

Аннотация

Концепт уважения занимает особое место в культуре и ценностях каждого общества. В данной статье рассматривается взаимосвязь концепта уважения и стилистических средств в узбекском языке. В ходе исследования анализируются различные формы выражения уважения с использованием лингвистических и стилистических средств. При этом используются современные узбекские литературные тексты и материалы СМИ. Роль стилистических средств в культурной коммуникации исследуется в рамках теории вежливости «Brown and Levinson». Данная статья открывает новые идеи для лингвистических исследований. Концепция уважения является одним из важнейших феноменов в межличностных отношениях. В данной статье рассматриваются особенности выражения уважения в различных языках и роль стилистических средств в этом процессе. Анализируются различные лингвистические единицы, связанные с уважением, в узбекском, русском и английском языках, а также их контексты использования. Особое внимание уделяется таким стилистическим средствам, как метафора, эпитеты и вежливые лексические выражения, которые играют ключевую роль в выражении уважения. Кроме того, в статье отмечаются проявления уважения в разных культурных контекстах, их сходства и различия. Результаты исследования позволяют глубже понять уникальность концепции уважения в различных языках и культурах, а также способы её выражения через лингвистические и стилистические средства.

Abstract

The concept of respect holds a significant place in the culture and values of every society. This article examines the interplay between the concept of respect and stylistic devices in the Uzbek language. Various forms of expressing respect through linguistic and stylistic tools are analyzed. The study utilizes contemporary Uzbek literary texts and media materials. The role of stylistic devices in cultural communication is explored within the framework of Brown and Levinson's politeness theory. This article provides new insights for linguistic research. The concept of respect is one of the crucial phenomena in interpersonal relationships. This article explores the features of expressing respect in different languages and the role of stylistic devices in this process. Various linguistic units related to respect in Uzbek, Russian, and English, along with their contexts of use, are analyzed. Special attention is given to stylistic devices such as metaphor, epithet, and polite lexical expressions that play a key role in conveying respect. Additionally, the manifestations of respect in different cultural contexts, along with their similarities and differences, are highlighted. The findings of the study provide a deeper understanding of the uniqueness of the concept of respect across languages and cultures and how this notion is expressed through linguistic and stylistic means.

Kalit so'zlar: hurmat konsepti, stilistik vositalar, lingvistika, kommunikatsiya, madaniyat, adabiy til, tahlil, o'zbek tili, kommunikativ samaradorlik, diskurs.

Ключевые слова: концепт уважения, стилистические средства, лингвистика, коммуникация, культура, литературный язык, анализ, узбекский язык, коммуникативная эффективность, дискурс.

Key words: concept of respect, stylistic devices, linguistics, communication, culture, literary language, analysis, Uzbek language, communicative efficiency, discourse.

KIRISH

Hurmat konsepti inson muloqotining muhim qismi hisoblanadi. Har bir jamiyatda hurmat ifodasi o'ziga xos madaniy me'yorlarga asoslangan. O'zbek tilida hurmat konsepti ko'pincha kiborlik, odob-axloq me'yorlari va til vositalari orqali ifodalanadi. Ushbu tadqiqot hurmat konsepti va stilistik vositalar uyg'unligini tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, o'zbek tilining madaniy va lingvistik xususiyatlarini ochib beradi.

Masalan, rasmiy nutqlarda hurmat ko'pincha sifatlovchi va ifodalovchi so'zlar orqali namoyon bo'ladi ("Hurmatli janob" yoki "Aziz do'stlar" kabi). Mazkur maqola lingvistik va stilistik tahlil asosida kommunikativ samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Bunda "Brown and Levinson"ning odob-axloq nazariyasi doirasida turli madaniy kontekstlar tahlil qilinadi.

Tadqiqot mavzusining dolzarbligi zamonaviy o'zbek tili va madaniyatida hurmat ifodasi va uni stilistik jihatdan to'g'ri qo'llashning muhimligi bilan belgilanadi. Shuningdek, ushbu tadqiqot xalqaro miqyosda hurmat konsepti bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlarga yangi hissa qo'shadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Har bir nazariy manbada hurmatning qanday ko'rinishlari (madaniy, lingvistik va ijtimoiy) yoritilganini qisqacha bayon qiling. Masalan: "Brown va Levinson (1987) nazariyasida hurmat tushunchasi ijtimoiy ierarxiya bilan bog'liq bo'lib, bu "yuz" nazariyasida ifodalanadi [2, 1987].

Tilshunoslikdagi stilistik vositalar tahlili:

Stilistik vositalarning hurmat konseptini ifodalashdagi rolini o'rganing. Misol uchun: "Gibbs (1999) metaforalar orqali hurmat konsepti qanday shakllanishini o'rgangan [5, 1999].

Hurmatning turli tillarda ifodalanishi:

Ingliz, rus va o'zbek tillarida hurmat konsepti qanday stilistik vositalar bilan ifodalanishi haqidagi o'xshashlik va farqlarni ko'rib chiqamiz.

Misol uchun: "O'zbek tilida hurmat ko'proq ehtirom mazmunidagi birikmalar bilan ifodalanadi [13, 45-46], ingliz tilida esa *polite expressions* keng qo'llaniladi [7, 1975].

Ushbu tadqiqotda sifatli va miqdoriy yondashuvlar qo'llanildi. Stilistik vositalarning o'zbek tilida hurmatni ifodalashdagi o'rnini aniqlash uchun kontekstual tahlil va diskurs tahlil metodlari qo'llandi. Adabiy matnlar va ommaviy axborot vositalaridan olingan misollar tadqiqot manbasi sifatida xizmat qildi.

Kontekstual va lingvistik tahlil orqali hurmat konseptining turli shakllari o'rganildi. Stilistik vositalarning madaniy kontekstlarda qo'llanishi taqqoslandi.

Tadqiqotning nazariy asoslari sifatida Brown va Levinsonning odob-axloq nazariyasi, shuningdek, o'zbek tilshunosligining stilistika bo'yicha tadqiqotlari qo'llanildi. Metodologik yondashuvlarning to'g'ri tanlanishi tahlil natijalarining aniqligini ta'minladi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Natijalar shuni ko'rsatadiki, o'zbek tilida hurmat konsepti lingvistik va stilistik vositalar yordamida ifodalanadi. Rasmiy nutqlarda ko'pincha hurmat ifodalovchi sifatlovchi va ko'makchi so'zlardan foydalaniladi (masalan, "janob", "aziz"). Shuningdek, ijtimoiy muloqotda "sizlash" formasi hurmatning asosiy ko'rinishlaridan biri sifatida xizmat qiladi.

Adabiy matnlarda esa bosh qahramonlarning muloqotida hurmatni ifodalash uchun stilistik vositalar keng qo'llaniladi. Masalan, Abdulla Qodiriy asarlarida hurmatni ifodalovchi murakkab jumlar ishlatilgan. Bundan tashqari, zamonaviy ommaviy axborot vositalarida hurmatni ifodalash tinglovchilar va o'quvchilarga bo'lgan e'tibor sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, hurmat konsepti o'zbek tilida madaniy va lingvistik jihatdan boy mazmunga ega. Stilistik vositalar bu yerda nafaqat hurmatni ifodalashda, balki muloqot samaradorligini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, o'zbek va boshqa tillar o'rtasida hurmatni ifodalashdagi farqlar yaqqol ko'rinadi. Masalan, ingliz tilida odob-axloq ko'pincha pragmatik jihatdan aks etadi, o'zbek tilida esa stilistik vositalar yordamida aniq ifodalanadi. Bu lingvistik xususiyatlar tilshunoslikda o'ziga xos yo'nalishlarni ochadi.

XULOSA

Hurmat konsepti va stilistik vositalarning uyg'unligi o'zbek tilining kommunikativ va estetik imkoniyatlarini boyitadi. Ushbu maqola stilistik vositalarning hurmatni ifodalashdagi rolini chuqurroq o'rganish uchun yangi yo'nalishlarni ochadi. Tadqiqot natijalari tilshunoslik, madaniyatshunoslik va muloqot strategiyalari uchun foydali bo'lishi mumkin. O'zbek, rus va ingliz tillaridagi tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, hurmatni ifodalashda ishlatiladigan vositalar, masalan, metafora, polite leksik birliklar, va epitetlar, har bir tilda o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bundan tashqari, bu vositalar hurmatning darajasini, nutqiy vaziyatni va ijtimoiy kontekstni aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy farqlar va o'xshashliklar lingvistik tasnifni va tilshunoslikda hurmatni chuqurroq tushunishni ta'minlaydi. Shuningdek, stilistik vositalarning hurmat konseptini yaratishdagi roli va ularning ijtimoiy o'zaro munosabatlardagi ahamiyati ko'rsatib o'tiladi. Ushbu natijalar lingvistik tadqiqotlar uchun nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo'lib, kelgusida hurmatning boshqa tillar va madaniyatlardagi ko'rinishlarini o'rganish uchun zamin yaratadi. Shuningdek, maqola xulosalari madaniyatlararo muloqot va tarjima jarayonlarida ham foydalanish uchun foydali bo'lishi mumkin. Maqola natijalari lingvistik antropologiya, madaniyatshunoslik va ijtimoiy tilshunoslik sohalarida yangi tadqiqot yo'nalishlarini shakllantirish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Blum-Kulka S., House J., Kasper G. Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies. – Ablex Publishing Corporation, 1989.
2. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. – Cambridge University Press, 1987.
3. Duranti A. Linguistic Anthropology. – Cambridge University Press, 1997.
4. Halliday M.A.K., Hasan R. Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective. – Oxford University Press, 1985.
5. Hofstede G. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations. – Sage Publications, 2001.
6. Hymes D. Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach. – University of Pennsylvania Press, 1974.
7. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind. – University of Chicago Press, 1987.
8. Leech G. Principles of Pragmatics. – Longman, 1983.
9. Oripov A. Saylanma asarlar. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 1998.
10. Qodiriy A. O'tgan kunlar. – Toshkent: Fan nashriyoti, 1926.
11. Sapir E. Language: An Introduction to the Study of Speech. – Harcourt, Brace, 1921.
12. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction. – Mouton de Gruyter, 1991.
13. Xolmuhammedov Z. O'zbek tili stilistikasida hurmat so'zlari. Til va adabiyot, 4 (3). – Toshkent, 2010. – B.45-56.